

Bankacılık Sektörü ve Devlet Müdahaleleri: Politik Devresel Dalgalanmalar Çerçevesinde Türk Bankacılık Sektörü Etkinlik Analizi*

Selma Aktaş Şen

saktassen@gmail.com ; saktas@halkbank.com.tr

Banking Sector and Government Interventions: Turkish Banking Sector Efficiency Analysis in the Framework of Political Business Cycles

Abstract

This study aims at bringing in a different point of view on government interventions to banking sector by measuring efficiency of Turkish banking sector in the framework of political business cycles. In the study, an efficiency analysis application, using DEA, is made with three different input-output sets with regard to public banks, private banks and the whole sector in the period of 1960-2004. Furthermore, the determining role of political business cycles on the inefficiency of Turkish banking sector is analysed with Tobit regressions. According to the results of the study, when 1960-2004 periods was evaluated as a whole, the efficiency of Turkish banking sector displays a very unstable structure. Besides, there is a negative relationship between the election periods and the efficiency of the banks in the framework of political business cycles.

Key Words : Government Intervention, Political Business Cycles (PBC), Banking, Efficiency, Data Envelopment Analysis (DEA), Tobit Regression.

JEL Classification Codes : C14, C24, C67, E32, E42, E44, G21, G28, H41, H59, L51, P16.

Özet

Bu çalışma, politik devresel dalgalanmalar çerçevesinde Türk bankacılık sektörünün etkinliğini ölçerek, devletin bankacılık sektörüne müdahalelerine farklı bir bakış açısı kazandırmak amacını taşımaktadır. Çalışmada, DEA kullanılarak, 1960-2004 dönemi itibarıyla kamusal ve özel sermayeli bankalar ile sektörün tümü açısından üç ayrı girdi-çıkıtı bileşimiyle etkinlik analizi yapılmaktadır. Ayrıca, politik devresel dalgalanmaların Türk bankacılık sektörü etkinsizliğinin üzerindeki belirleyici rolü, Tobit analizlerden yararlanılarak incelenmektedir. Çalışmanın sonuçlarına göre, 1960-2004 dönemi itibarıyla Türk bankacılık sektörünün etkinliği son derece istikrarsızdır. Ayrıca, politik devresel dalgalanmalar çerçevesinde seçim dönemleri ile banka etkinlikleri arasında negatif bir ilişki vardır.

Anahtar Sözcükler : Devlet Müdahaleleri, Politik Devresel Dalgalanmalar (PBC), Bankacılık, Etkinlik, Veri Zarflama Analizi (DEA), Tobit Analiz.

* Bu çalışma, aynı ismi taşıyan yayımlanmamış doktora tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

1. Giriş

Devlet, piyasa, politika, müdahale ve bankacılık sektörü ifadeleri tek tek ele alındığı gibi birbirleri ile ilişkilendirilerek de pek çok tartışmaya konu olmuştur. Devlet, genellikle piyasa mekanizmasının işleyişindeki aksaklıkların ve eksikliklerin giderilmesinin bir aracı olarak kabul edilmektedir. Piyasanın yapamayacağı ya da yapmayı arzu etmeyeceği görevleri toplum adına yerine getirecek organize bir güç ihtiyacı, devletin varlık sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. Devletler, eski çağlardan günümüze zaman zaman ve değişik şekillerde, ekonominin içinde bulunduğu şartlara göre ekonomiye müdahale etmişlerdir.

Diğer taraftan, piyasa sisteminde insanlar kendi özgür iradeleriyle bir araya gelerek gönüllülük esası doğrultusunda faaliyet göstermektedirler. Bu yapı ancak piyasayı oluşturanlarca üzerinde anlaşılan kuralların dışına çıktığında bozulabilmekte ve karmaşık bir hal alabilmektedir. Bu durumda piyasa, düzenleyici, denetleyici ve yön gösterici egemen bir unsura ihtiyaç duymaktadır ki, bu unsur devlet olarak karşımıza çıkmaktadır. Devlet, piyasa mekanizmasının işleyişindeki aksaklıkların ve eksikliklerin giderilmesinin bir aracıdır.

Ülke ekonomilerine bakıldığında, özellikle gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinde politikacıların ekonomik yönetime hâkim olmaları en önemli sorunlardan birisi olarak ortaya çıkmaktadır. Ekonomiye yönetenler ile politikacılar arasında yaşanan bu durum, ekonomiye yönetenlerin politikayı yönetme ya da politikaya yön verme imkânını ortadan kaldırmaktadır. Dolayısıyla, ekonomik önceliklerin belirlenmesinde politikalara yön veremeyen iktisatçılar nedeniyle politikacılar tarafından gerçekleştirilen rasyonel olmayan ekonomik önceliklendirmeler ile karşı karşıya kalınmaktadır. Ekonomik önceliklerin sıralanmasında politikacıların tercihlerinin geçerli olması ise ülke ekonomilerinde çeşitli sıkıntıların yaşanmasına neden olmaktadır. Yaşanan bu sıkıntılar sadece ekonomik istikrarsızlıkları değil, siyasi istikrarsızlıkları da beraberinde getirmektedir. Seçim dönemleri bu bahsedilen gelişmelerin en rahat görülebileceği dönemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira hükümetler ya da iktidar partileri iktidarda kalabilmek yani yeniden seçilebilmek amacıyla bu gücü kullanmakta, bu dönemlerde özellikle ekonomiyle ilgili popülist kararlar alabilmekte ve bu kararları uygulayabilmektedirler. Bu durum, iktisat literatüründe “politik devresel dalgalanmalar (PBC)” olarak ifade edilmekte ve bu başlık altında incelenmektedir.

Ekonomi-siyaset ikilemi, popülist ekonomik anlayış yani popülist ekonomi yönetimi nedeniyle ve ekonomiye yönetenler ile politikacılar arasında var olması gereken yapıcı işbirliği yerine karşımıza çıkmaktadır. Popülist ekonomik anlayış, hükümetlerin ya da iktidar partilerinin kendi çıkarları doğrultusunda yani iktidarda kalabilmek ya da yeniden seçilebilmek amacıyla faaliyet göstermeleri anlamında kullanılmaktadır. Bu durumda, devletin büyük ölçüde ekonomiye müdahalesi söz konusudur. Bu müdahalelerle amaçlanan toplumda, hedeflenene ulaşıncaya kadar yani kısa dönemli hoşnutluk yaratmaktır.

Bankacılık sektörünün finansal piyasalar içindeki ağırlıklı yeri ile ekonomik kalkınma ve büyümede oynadığı kritik rol, bankacılık sektörünün sürekli olarak hükümetlerin ilgi odağı olmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, bankacılık sektörü devletin kalkınma ve gelişmeyi sağlamak, hızlandırmak gibi amaçlarla sıklıkla müdahale ettiği bir sektördür.

Etkinlik ile müdahale arasında çift yönlü bir ilişkiden söz edilebilmektedir. Etkinsizlik müdahalenin nedeni olabileceği gibi sonucu da olabilmektedir. Şöyle ki; bankacılık sektörüne, sektörün etkinliğini ve verimliliğini artırmak, güven unsurunun son derece önemli ve bir o kadar da kırılğan olduğu düşünülürse, güvensizliği ortadan kaldırmak ya da güven oluşturmak üzere müdahalelerde bulunulması halinde etkinliğin sağlanması veya artırılması mümkündür. Ancak, politik devresel dalgalanmalar çerçevesinde hükümetlerin kendi çıkarları doğrultusunda yani iktidarda kalabilmek ya da yeniden seçilebilmek amacıyla bankacılık sektörüne ve özellikle kamusal sermayeli bankalara yönelik müdahale politikaları yürütmeleri, diğer dönemlere göre etkinsizlik ile sonuçlanabilmektedir. Bu durum sadece kamusal sermayeli bankalar açısından ortaya çıkabileceği gibi, sektörün tümü ya da özel sermayeli bankalar açısından da söz konusu olabilmektedir. Bu çalışma, politik devresel dalgalanmalar çerçevesinde Türk bankacılık sektörünün etkinliğini ölçerek, devletin bankacılık sektörüne müdahalelerine farklı bir bakış açısı kazandırmak amacını taşımaktadır.

2. Politik Devresel Dalgalanmalar

İktisat literatüründe yer alan teorilerden Klasik İktisat Teorisine rakip olarak çıkan Keynesyen İktisat da 1970'li yıllarda yaşanan gelişmeler doğrultusunda pek çok eleştirilere maruz kalmış ve Klasik İktisat Teorisinin bir uzantısı olarak Yeni Klasik İktisat Teorisi ortaya çıkmıştır. Yeni Klasik İktisat Teorisi de, Klasik İktisat Teorisi gibi, devlet müdahalelerinin karşısında yer almış ve iktisat ile diğer bilim dalları arasında ilişkiler kurarak çalışmalarında belirli konuların derinlemesine analizlerine yer vermiştir. Örneğin, bunlardan Anayasal İktisat, Ekonomi ve Hukuk Biliminin ortak kümesinde, ekonominin de bir anayasaya sahip olmasıyla; Arz Yanlı İktisat, firma teorisinden yola çıkarak ekonomide üretimin artmasıyla; Rasyonel Beklentiler Okulu, ekonomi ve psikoloji-sosyoloji bilimlerinden yola çıkarak beklentilerin rasyonelliğinin artmasıyla ve Kamu Tercih Okulu da Ekonomi ve Politika Biliminin ortak kümesinde, politikanın ekonomik hayattaki etkisinin azaltılmasıyla, ekonomik sorunların çözümüne yönelik fikirler, düşünceler ve teoriler üretmiştir (Onur, 2003). Politik Devresel Dalgalanmalar (Political Business Cycles = PBC) Teorisi¹, Kamu Tercih Okulu bünyesinde yer almaktadır. Ekonomi ve politika biliminin ortak bir alanını incelemesi ve disiplinler arası olması nedeniyle oldukça geniş

---

¹ *Political Business Cycles, Türkçe'ye çevrilirken "Politik Devresel Dalgalanmalar", "Siyasal Konjonktür Dalgaları", "Politik Devresel Hareketler", "Politik Konjonktür Dalgaları" vb. isimlerle çevrilmiştir. Bu çalışmada ise "Politik Devresel Dalgalanmalar" ya da kısaca "PBC" ifadesi kullanılmaktadır.*

bir literatüre sahip olan teori, temsili demokrasilerde yapılan seçimler ile bu seçimlerin ekonomi üzerindeki etkilerini tespit etmek ve ortaya çıkan sorunlara çözüm üretmek üzere çalışmalarını gerçekleştirmektedir. Politik devresel dalgalanma modelleri, *tüketici-seçmen* ile *üretici-hükümet* arasındaki ilişki çerçevesinde gelişmektedir (Telatar, 2004: 330).

Literatür taraması yapıldığında PBC yaklaşımının dar ve geniş olmak üzere iki genel tanımının yapıldığı görülmektedir. Onur (2004) çalışmasında yer verdiği şekliyle; politik konjonktür dalgalanmaları *dar anlamda*, seçimlerin ve seçim sonuçlarının makro ekonomik değişkenlerde ve dolayısıyla ekonomik başarıda ortaya çıkardığı sapma; *geniş anlamda* politik konjonktür dalgalanmaları ise bazı ekonomik ve politik avantajlar elde etmek amacıyla ekonomiyi hile ile yöneten seçime aday politikacıların ve iktidardaki politikacının seçim döneminde ekonomiye pompaladığı fonlarla artan, kişisel gelir ve ekonomik teşviklerle (genişletici politikalar), seçim beklentilerine uyarlanmış pek çok politikanın (yeniden seçim baskısı) periyodik seçim rekabeti sonucu makro ekonomik değişkenler üzerinde kısa ve uzun dönemde, devri bir etki yapması olarak tanımlanmaktadır.

PBC yaklaşımı üzerine yapılan araştırmalar ve çalışmalar 1970’li yıllarda büyük bir gelişme göstermekle birlikte, siyaset-ekonomi ilişkilerinin araştırılması çok daha eski yıllara dayanmaktadır. O yıllarda araştırmaların daha çok adaptif beklentiler ve sömürülebilir Philips Eğrisine dayandırıldığı, 1980’li yıllara gelindiğinde ise adaptif beklentilerin yerini rasyonel beklentilerin aldığı ve buna paralel olarak da PBC yaklaşımlarının rasyonel beklentiler çerçevesinde hızla geliştirildiği görülmektedir. Aynı şekilde, seçmen davranışları üzerine yapılan çalışmalar seçmen davranışlarının ya adaptif ya da rasyonel beklentiler çerçevesinde gerçekleştiği varsayımı üzerine yoğunlaşmıştır.

Kamu tercihi analizlerinde politikacı, bürokrat, hükümet, seçmen ilişkilerinin çıkar ençoklaması çerçevesinde gerçekleştiği ve seçmen yaklaşımının öne çıktığı görülmektedir. Seçmen davranışlarının açıklanmasında gelir dağılımı gibi değişkenler de kullanılmıştır. Seçmen davranışı, iktisat literatürünün yanı sıra ve hatta çok daha fazla siyaset bilimi literatüründe yer almaktadır. PBC modellerinde ise seçmen davranışları hükümet davranışları ile bir arada incelenmektedir. Seçim piyasasında seçmenler, kullandıkları oylar aracılığıyla tercihlerini açıklamakta ve kamuoyu anketleri yardımıyla seçmen tercihlerini bilen hükümetler, seçim öncesinde ekonomiyi söz konusu tercihler doğrultusunda manipüle etmektedirler (Telatar, 2004: 387). PBC modellerinde seçmenlerin adaptif ve rasyonel beklentiler çerçevesinde hareket ettiği varsayılmakta, gelir düzeyinin seçmen davranışlarını etkilediği de kabul edilmektedir. Bu yaklaşımda eksik bilgi ve beklentiler de önem kazanmaktadır. Çalışmalarda politika otoriteleri olarak genellikle iktidar partilerinin davranışlarına yer verilmekte olup, muhalefet partileri ise pasif olarak yer almaktadır.

Literatürde kurulan modellerde politik konjonktür dalgalanmalarının μ -b tipi dalgalanmalar, seçim (fırsatçı)-partizan dalgalanmaları, politik parasal-politik bütçe

döngüleri, beklentisel-felsefi dalgalanmalar, sistematik-sistematik olmayan dalgalanmalar, talep-arz yönlü dalgalanmalar ve seçmen-lider yönlü dalgalanmalar gibi türleri mevcuttur (Onur, 2003).

Politik devresel dalgalanmaların zamanı kısa ve uzun dönem olarak ikiye ayrılmakta, kısa dönem; seçim öncesi ve seçim yılını ve/veya seçim yılını ve seçim sonrası yılı içeren 1 yıllık süreyi, uzun dönem ise bir seçimden diğerine kadar olan 4 yıllık süreyi ifade etmektedir.

PBC teorileri temel olarak iki ana çizgi içinde gelişme göstermiştir. Bunlardan ilki “Fırsatçı Politik Devresel Dalgalanmalar”, ikincisi de “Partizan Politik Devresel Dalgalanmalar”dır. Her iki modelde de 1970’lerde adaptif ve 1980’lerde rasyonel beklentiler öne çıkmaktadır (Eren ve Bildirici, 1999: 28). Her iki ayırım da “Geleneksel Politik Devresel Dalgalanmalar” ve “Rasyonel Beklentileri İçeren Politik Devresel Dalgalanmalar” başlıkları altında toplanabilir. PBC modellerinde, hükümet davranışları ve seçmen davranışları ayrı ayrı incelenmektedir:

Hükümet davranışları “fırsatçı” ve “partizan” olma durumuna göre analize dâhil edilmektedir. Partizan modellerde, ideolojik kökenleri farklı partilerin iktidarda oldukları durumlarda farklı politikaları izledikleri vurgulanmakta, fırsatçı modellerde ise tüm partilerin, ideolojik kökenleri aynı ya da farklı olsun, iktidarda iken aynı davranışları gösterdikleri yani yeniden seçilebilmek amacıyla davrandıkları kabul edilmektedir.

Seçmen davranışları “geleneksel” ve “rasyonel” beklentiler olmak üzere ayrılanmaktadır. Geleneksel beklenti modellerinde, hükümetlerin sahip oldukları bilgi, temel makroekonomik değişkenleri etkileyebilme gibi yeteneklerinden fayda sağladıkları ve seçmenlerin geleneksel beklentileri üzerine durulmaktadır. Rasyonel beklenti modellerinde ise, seçmen beklentilerinin politika otoritelerinin yukarıda bahsedilen yetenekleri üzerine kurdukları rasyonalite kısıtı ve bu kısıtın oylama yoluyla politikayı, beklentileri içeren Philips Eğrisi yoluyla da ekonomiyi etkilediği vurgulanmaktadır.

3. Metodoloji ve Veriler

Bankacılık sektöründe etkinlik ölçümünün hangi yöntemle yapılacağı konusu, sektörün kendisine has özelliklerinden dolayı diğer sektörlerden farklı olarak ele alınmaktadır. Çünkü bankacılık sektöründe hem mal, hem de hizmet üretimi söz konusu olup, bankalar bir taraftan aracılık faaliyetleri kapsamında mevduat toplamakta ve bu mevduatları krediye dönüştürmekte, diğer taraftan da çeşitli menkul kıymetleri üretmekte ve bunları pazarlamaktadır. Bu nedenle, bankacılık sektörü üzerine yapılacak bir etkinlik analizinde hangi yöntemin kullanılacağına karar verirken, sektörün bahsedilen bu özelliklerini dikkate almak gerekmektedir.

Bankacılık sektöründe etkinlik analizi çalışması, oran (rasyo) analizi, parametrik ya da parametrik olmayan yöntemler kullanılarak yapılabilmektedir. Diğer yöntemlerden farklı olarak parametrik olmayan yöntemlerde, çok sayıda girdi ve çok sayıda çıktının analize dâhil edilebilmesi, son yıllarda bankacılık sektörü üzerine yapılan etkinlik analizlerinin parametrik olmayan yöntemlerle yapılmasına neden olmaktadır. Parametrik olmayan yöntemler içerisinde de en fazla kullanılanı Veri Zarflama Analizi (Data Envelopment Analysis-DEA) olarak karşımıza çıkmaktadır. Örnek alınan bankalar arasındaki en iyi bankayı baz alarak etkinliği ölçen DEA, Türk bankacılık sektörünün etkinliğinin ölçüldüğü pek çok çalışmada da kullanılmaktadır. Ancak, bu çalışmaların pek çoğu kısa süreleri kapsamaktadır. Sadece, Denizler, Dinç ve Tarımcılar (2001) tarafından yapılan çalışmada 1970–1994, Tokathoğlu (2002) tarafından yapılan çalışmada da 1960–2001 dönemi ele alınarak uzun süreli etkinlik analizi uygulaması yapılmıştır. Bu çalışmada ise, bu güne kadar yapılan çalışmalardan farklı olarak, DEA ile 1960–2004 dönemini kapsayan uzun süreli bir etkinlik analizi uygulaması yapılmaktadır. Türk bankacılık sektörü üzerine yapılan etkinlik analizi çalışmaları incelendiğinde de görüleceği gibi, bu kadar uzun süreli bir etkinlik çalışması bulunmamaktadır.

Bu çalışmayı diğer çalışmalardan ayıran bir diğer özellik ise, politik devresel dalgalanmalar ile Türk bankacılık sektörü arasında bir bağlantı kurulup kurulamayacağı sorusuna aradığı cevaptır. Politik devresel dalgalanmaların konu edildiği çalışmalarda PBC ile büyüme, işsizlik ve enflasyon gibi makroekonomik büyüklükler arasındaki ilişkiler irdelenmekte, bankacılık sektörünün ele alındığı çalışmalarda ise PBC ile merkez bankalarının bağımsızlığı konusu ilişkilendirilmektedir. Sadece, Kuzu (2001) tarafından yapılan çalışmanın bir bölümü TCMB ve TCZB'nin açtığı tarımsal destekleme kredilerine ilişkin politik devresel dalgalanmaların incelenmesine ayrılmış olup, bu kapsamda TCMB ve TCZB'nin açtığı tarımsal destekleme kredilerinde seçim öncesi genişletici politikaların uygulandığı tespit edilmiştir.

Genel seçim yılları ile Türk bankacılık sektörü arasında anlamlı bir ilişki kurulup kurulamayacağı konusunun ele alındığı bu çalışmada başlangıç yılının, Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasının ardından demokratik yöntemlerle yapılan ilk seçimin 1950 yılında gerçekleştirilmiş olmasına karşın, 1960 yılı olarak seçilmesinin üç önemli nedeni bulunmaktadır. Bu nedenlerin ilki; Türk bankacılık sektörüne ilişkin güvenilir ve karşılaştırılabilen verilerin sistemli bir şekilde derlenmesinin 1958 yılında TBB'nin kurulması ile mümkün olması, ikincisi; 1936 yılında kabul edilen 2999 sayılı Bankalar Kanununun 22 yıl yürürlükte kalmasının ardından 02.07.1958 tarihinde yerini 7129 Sayılı Bankalar Kanununa bırakması ve üçüncüsü de; planlı dönemin başlangıcının bu yıllara dayanmasıdır. Bu nedenlerle, 1950 yılından bu güne 14 genel seçim yapılmış olmasına karşın, 1950–1960 yılları arasında yapılan üç genel seçim, çalışma dışında bırakılarak 11 genel seçim yılı çalışmaya dâhil edilmektedir. Bu arada, çalışma dışında bırakılan 1950–1960 yılları arasında yapılan seçimlerde Demokrat Parti en yüksek oy kazanan parti olmuş ve bu parti tarafından 5 adet hükümet kurulmuş olup, anılan hükümetler de Adnan Menderes Başbakanlığında görev yapmışlardır.

Çalışmada karar birimi (DMU) olarak 1960–2004 dönemindeki her bir yılın alınması, bu çalışmayı diğer çalışmalardan ayıran bir diğer özellik olarak belirtilebilir. Çünkü DEA kullanılarak yapılan Türk bankacılık sektörüne ilişkin etkinlik analizi uygulamalarında, genellikle karar birimi olarak bankalar birer işletme gibi analize dâhil edilmektedir ve seçilen yıl için etkinlik belirlenirken bu bankaların etkinlik ortalamaları dikkate alınmaktadır. Oysa bu çalışmada, kamusal sermayeli bankalar, özel sermayeli bankalar ve sektör, kendi grupları dâhilindeki her bir banka dikkate alınarak değil, bir bütün halinde analiz edilmektedir. Örneğin, kamusal sermayeli bankaların 1980 yılı için etkinlik analizinin yapıldığını düşünelim. Bu durumda, analiz 1980 yılını kamusal sermayeli bankalar açısından bir bütün halinde ele alarak yapılmaktadır. Oysa diğer çalışmalarda aynı yıl için kamusal sermayeli bankalar birer firma gibi analize dâhil edilmekte ve söz konusu bankaların etkinlik ortalaması 1980 yılı kamusal sermayeli bankalar grubu için etkinlik değeri olarak değerlendirilmektedir. Diğer gruplar ve diğer yıllar için de aynı durum söz konusudur. Denizer, Dinç ve Tarımcılar (2001) ile Tokatlıoğlu (2002) tarafından yapılan çalışmalar bu genellemenin istisnası olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada, politik devresel dalgalanmalar çerçevesinde Türk bankacılık sektöründe etkinlik ölçümü yapılmaktadır. Ampirik çalışma, Veri Zarflama Analizi (DEA) ve Tobit Model kullanılarak yapılmaktadır. Ölçüm yapılırken bankaların mülkiyet yapısı (kamu ve özel) ayrımı dikkate alınmakta ve sektör de bir bütün olarak değerlendirmeye dâhil edilmektedir. Etkinlik analizi Türk bankacılık sektörünün 1960–2004 yıllarını kapsamaktadır.

Banka girdi ve çıktıların kesin bir tanımlanmasının yapılamaması, bankacılık sektörü üzerine yapılacak etkinlik analizinde kullanılacak girdi ve çıktıların belirlenmesinde yaşanan zorluğun temel nedenidir. Bankacılık sektörü üzerine yapılacak bir etkinlik analizinde kullanılacak girdi ve çıktıların belirlenmesinde genel olarak üretim yaklaşımı, aracılık yaklaşımı ve kar yaklaşımı olmak üzere üç yaklaşımdan söz edilmekte olup, bu çalışmada aracılık yaklaşımına göre üç ayrı veri seti tanımlanmıştır. Genellikle girdi-çıktı veri seti, araştırılan konunun özelliği dikkate alınarak belirlenmektedir. Eğer, sektörün tümüne yönelik bir etkinlik çalışması ya da sektörler arası etkinlik karşılaştırması yapılmak isteniyorsa çoğunlukla aracılık yaklaşımından yararlanılmaktadır. Bu çalışmanın girdi-çıktı veri setleri oluşturulurken, sektörün tümüne ve kamusal sermayeli banka ile özel sermayeli banka gruplarına bir bütün olarak analizde yer veriliyor olunması sebebiyle, aracılık yaklaşımı dikkate alınmıştır. Çalışmada kullanılan girdi ve çıktılara Tablo 1’de yer verilmektedir.

Tablo 1’de yer verilen veriler derlenirken ağırlıklı olarak TBB tarafından her yıl yayımlanan Bankalarımız isimli kitaplardan yararlanılmış olup, TBB (1998) ile BDDK ve TCMB tarafından yayımlanan raporlar da kullanılmıştır. Her bir veri seti grubu için kamusal sermayeli bankalar, özel sermayeli bankalar ve sektör açısından 1960–2004 dönemini kapsayan birer veri seti oluşturulmuştur. Veriler, bin YTL (milyar TL) cinsinden ele alınmış olup, tüm veriler 1968=100 bazlı fiyat endeksi ile deflate edilmiştir.

Tablo 1
Türk Bankalarının Etkinlik Analizinde Kullanılan Girdi ve Çıktılar

GRUP	GİRDİ	ÇIKTI
Birinci Grup	Toplam mevduat Toplam gider	Toplam kar Toplam kredi
İkinci Grup	Toplam mevduat Toplam gider	Toplam kar Toplam kredi Menkul kıymetler cüzdanı
Üçüncü Grup	Toplam mevduat Toplam gider	Toplam kredi Toplam gelir

DEA, yukarıda belirtilen veriler ile EMS ve DEAP 2.1. bilgisayar paket programları kullanılarak gerçekleştirilmiş olup, model öncelikle ölçeğe göre sabit getiri (CRS) varsayımı, sonra da ölçeğe göre değişken getiri (VRS) varsayımı altında, girdi yönelimli (input orientated) olarak çözülmüştür. Bu varsayımlar altında çözülen model sonucunda; ölçeğe göre sabit getiri teknik etkinlik skorları (crste) ile ölçeğe göre değişken getiri teknik etkinlik skorları (vrste) ve her ikisinin birbirine oranı olan (crste/vrste) ölçek etkinliği (scale) değerleri elde edilmiştir. Ayrıca, modelin çözümü etkinlik skorlarının ölçeğe göre artan getiri (irs) ve ölçeğe göre azalan getiri (drs) durumunu da belirtmektedir. Her bir görece etkinsiz yıl için en yakın görece etkin yıl hedefi ile bu hedef yıla ulaşmak için hangi verilerde hangi oranda değişiklik yapılması gerektiği bilgileri ile aylak (slacks) değişkenlere de bu çözümler ile ulaşılabilir.

EMS ve DEAP 2.1. paket programları kullanılarak elde edilen DEA etkinlik skorları çerçevesinde, seçim politikalarının Türk bankacılık sektörünün etkinliği üzerindeki etkileri araştırılmakta, politik devresel dalgalanmalar ile sektörün etkinsizliği arasındaki ilişkinin mevcudiyeti sorgulanmaktadır. Sektördeki etkinsizliklerin nedeni tartışılırken, politik devresel dalgalanmaların bu nedenler üzerindeki belirleyicilikleri analiz edilmeye çalışılmaktadır. Politik devresel dalgalanmaların Türk bankacılık sektörü etkinsizliğinin nedenleri üzerindeki rolü, Tobit (Censored) analizlerden yararlanılarak incelenmektedir.

Dolayısıyla bu çalışmayı diğerlerinden ayıran bir diğer özellik de, DEA ile elde edilen etkinlik skorlarının bağımlı değişken olarak kullanıldığı Tobit model ile politik devresel dalgalanmaların Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkilerinin analiz edilmeye çalışılıyor olmasıdır. Aslında DEA ile elde edilen etkinlik skorlarıyla analiz kapsamına alınan genel seçim yılları karşılaştırması başka bir modele ihtiyaç duyulmaksızın çok genel görünümüyle yapılabilmektedir. Ancak, çalışmada Tobit analizi kullanılarak, parametrik olmayan yöntemlerle yapılan etkinlik analizi çalışmasının parametrik yöntemlerle de desteklenmesi amaçlanmaktadır.

Kısıtlanmış (Censored) regresyon modelleri olarak da adlandırılan Tobit analizleri, bağımlı değişkenlerin, özellikle sıfırla bir arasında kısıtlı değerler aldığı modellerdir. Tobit model, bir klasik regresyon modeline uygun önceki anlamını alarak elde edilmektedir ve genel formülasyonu şu şekilde verilmektedir (Greene, 2000: 908):

$$y_i^* = \beta'X_i + \varepsilon_i,$$

$$y_i = 0 \quad y_i^* \leq 0$$

$$y_i = y_i^* \quad y_i^* > 0$$

Bu çalışmada, Tobit analiz yapılırken DEA ile elde edilen etkinlik skorları bağımlı değişken olarak kullanılmaktadır. Söz konusu etkinlik skorları sıfır ile bir arasında değerlere sahiptir. Tobit modelde, bağımsız kukla değişken olarak ise genel seçim yılları (seçilen 11 yıl) ele alınmaktadır. Çalışmada kullanılan bağımsız kukla değişken; 1960–2004 yılları arasında gerçekleştirilen 11 genel seçim yılının bir, diğer yılların ise sıfır değerini aldığı kukla değişkendir. Kukla değişken üç farklı girdi-çıkıtı bileşimi ile elde edilen etkinlik skorları ile kamusal sermayeli bankalar grubu, özel sermayeli bankalar grubu ve sektörün tümü açısından ayrı ayrı regresyona tabi tutulmuştur.

Tablo 2
Bağımsız Kukla Değişkenler

Değişken	Açıklama
dum	1961, 1965, 1969, 1973, 1977, 1983, 1987, 1991, 1995, 1999 ve 2002 Yılları=1; Diğer Yıllar = 0

Çalışmada kullanılan bağımsız kukla değişken tablo 2'de tanımlanmış olup, grup içinde 1 değeri verilen seçim yılları t kabul edilirse $t-1$ açısından da model uygulanmıştır.

Ancak, tobit analizinin sadece bu bağımsız kukla değişken ve DEA sonucunda elde edilen etkinlik skorları ile yapılması modelin anlamlı sonuçlar vermesine yeterli olmamıştır. Bu nedenle, bankacılık sektörünün etkinliği üzerinde etkisi olduğu düşünülen diğer bazı faktörler belirleyici olarak ele alınmış ve tobit modele dâhil edilerek, analiz tüm gruplar ve üç veri seti ile yeniden yapılmıştır. Bu belirleyiciler²; toplam aktif değişim oranı

² Belirleyici olarak analize dâhil edilen faktörlerin tespit edilmesinde Tokathoğlu (2002) tarafından yapılan çalışmadan yararlanılmıştır.

(TADO), banka sayısı değişim oranı (BSDO), şube sayısı değişim oranı (SSDO), net karın toplam aktiflere oranı (NKTA), mevduat munzam karşılık değişim oranı (MMKD), toplam kredilerin mevduat toplamına oranı (TKTM), sermaye yeterlilik oranı (SYO)³, toplam mevduatın toplam pasife oranı (TMTP), toplam kredilerin aktif toplamına oranı (TKTA) ve personel giderlerinin aktif toplamına oranı (PGTA) olmaktadır. Ayrıca, kişi başına milli gelir de (KBMG) düzeltici (smoother) olarak ele alınmaktadır. KBMG değerleri logaritmik forma dönüştürülmüştür. Bu belirleyiciler analize dâhil edilmekle birlikte, sadece istatistiksel olarak anlamlı bulunanlar değerlendirmeye alınmıştır. Modellerde yer almayan değişkenler ise modelde bankacılık etkinliğini belirlemediği için model dışında tutulmuşlardır. Tobit modelde kullanılan veriler birim kök testine tabi tutulmuş ve gerek görülenler durağanlaştırılmıştır.

4. Uygulama ve Bulgular

1960–2004 dönemini kapsayan veriler kullanılarak Türk bankacılık sektörüne ait etkinlik skorları, üç farklı girdi-çıkı seti ile sektörün tümü, kamusal sermayeli bankalar grubu ve özel sermayeli bankalar grubu açısından ayrı ayrı ölçeğe göre sabit getiri, ölçeğe göre değişen getiri ve ölçek etkinliği olarak hesaplanmış olup, ortalama etkinlik skorları ise Tablo 3'te gösterilmektedir. Bu etkinlik skorları, Türk bankacılık sektörünün gerek bir bütün olarak gerekse gruplar ayrımında ele alınsın son derece istikrarsız bir yapı sergilediğini göstermektedir. Üstelik bazı dönemler itibariyle gruplar arasında da uyumsuzluk olduğu göze çarpmaktadır. Şöyle ki, kamusal sermayeli bankaların etkinliğinin arttığı yıllarda özel sermayeli bankaların etkinliği düşebilmekte, sektöre bir bütün olarak bakıldığında ise her iki gruptan da farklı bir seyir izlediği görülebilmektedir.

Tablo 3 incelendiğinde de görüleceği gibi, ölçeğe göre değişen getiri durumuna göre ortalama etkinlik, kamusal sermayeli banka grubu açısından özel sermayeli banka grubunun altında kalmaktadır. İlk iki grup açısından da sektörün ortalama etkinliğinin altındadır.

---

³ $SYO = (\text{öz kaynak} + \text{kar}) / \text{toplam aktif formülü ile elde edilmiştir.}$

Tablo 3
Ortalama Etkinlik Skorları

	Bankacılık Sektörü		Kamusal Sermayeli Bankalar		Özel Sermayeli Bankalar	
	CRS	VRS	CRS	VRS	CRS	VRS
Birinci Grup	73	85	62	73	85	87
İkinci Grup	80	88	70	78	88	89
Üçüncü Grup	95	87	73	88	90	92

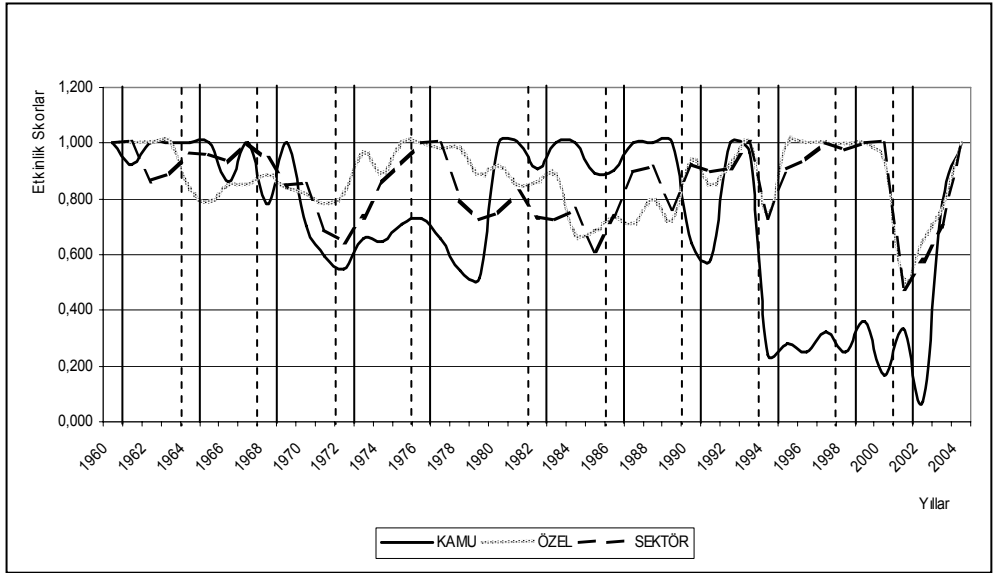
Bu çalışmada, daha önce de ifade edildiği üzere, başta kamusal sermayeli bankalar olmak üzere, özel sermayeli bankalar ile sektörün tümü açısından politik devresel dalgalanmalar çerçevesinde seçim dönemleri ile etkinlik arasında bir ilişki olup olmadığı araştırılmaktadır. Aşağıdaki grafiklerde veri setleri kullanılarak DEA yöntemiyle elde edilen etkinlik skorları gösterilmektedir. Grafik üzerinde Türkiye’de yapılan genel seçim yılları, yani t dönemleri, dikey eksene çizilen paralel doğrularla gösterilmektedir. Grafik üzerindeki kesikli çiziler ise $t-1$ dönemlerini, yani genel seçim yıllarından bir önceki yılları belirtmektedir.

Toplam mevduat ve toplam giderin girdi, toplam kar ve toplam kredinin çıktı olarak ele alındığı birinci grup veri seti ile elde edilen sonuçlar çok istikrarsız bir yapı sunmaktadır. 1960–1980 döneminde sürekli bir düşüş eğilimi gösteren kamusal sermayeli banka grubunun etkinliği, bu dönem itibariyle de iniş ve çıkışlar göstermektedir. 1980–1990 döneminde görece daha istikrarlı ve etkin bir yapı sergilemekle birlikte, bu dönemde de iniş ve çıkışlar görülmektedir. Ancak, bu dönemin başlaması ile iniş eğilimi artış yönüne dönmektedir. 1994 krizi ile birlikte yeniden ciddi bir etkinlik kaybı yaşanan kamusal sermayeli banka grubu açısından düşüş eğilimi ciddi bir düşüşle yeniden başlamış ve bu düşüş 2000 ve 2001 krizleri ile birlikte daha da artmıştır. 2003 yılından itibaren kamusal sermayeli banka grubunun etkinliğinde hızlı bir artış başladığı görülmektedir.

Grafik 1 incelendiğinde de görüleceği üzere, kamusal sermayeli banka grubunda görülen son derece istikrarsız yapı, özel sermayeli banka grubu ile sektörün tümü ele alındığında da gözler önüne serilmektedir. Ancak, etkinliğin içerisinde hareket ettiği bant, özel sermayeli banka grubu ile bankacılık sektörünün tümü itibariyle ele alındığında kamusal sermayeli bankalar kadar geniş olmadığı görülmektedir. Grafikte göze çarpan bir diğer özellik, kamusal sermayeli bankaların etkinlik seyri ile özel sermayeli bankaların etkinlik seyri arasında negatif bir ilişkinin varlığıdır. Genellikle, kamusal sermayeli banka grubunun etkinliğinin arttığı dönemlerde özel sermayeli banka grubunun etkinliğinde düşüş görülmektedir. Sektörün bütünü açısından ise etkinlik seyri, dönem dönem kamusal

sermayeli banka grubunun etkinlik seyrine yakın bir seyir izlese de, ağırlıklı olarak özel sermayeli banka grubunun etkinlik seyrine yakın bir seyir izlemektedir. Pek tabidir ki, 1971 ve 1980 askeri darbe yılları ile 1994, 2000 ve 2001 krizlerinin yaşandığı yıllarda etkinlik her üç grup açısından da ciddi düşüş göstermektedir.

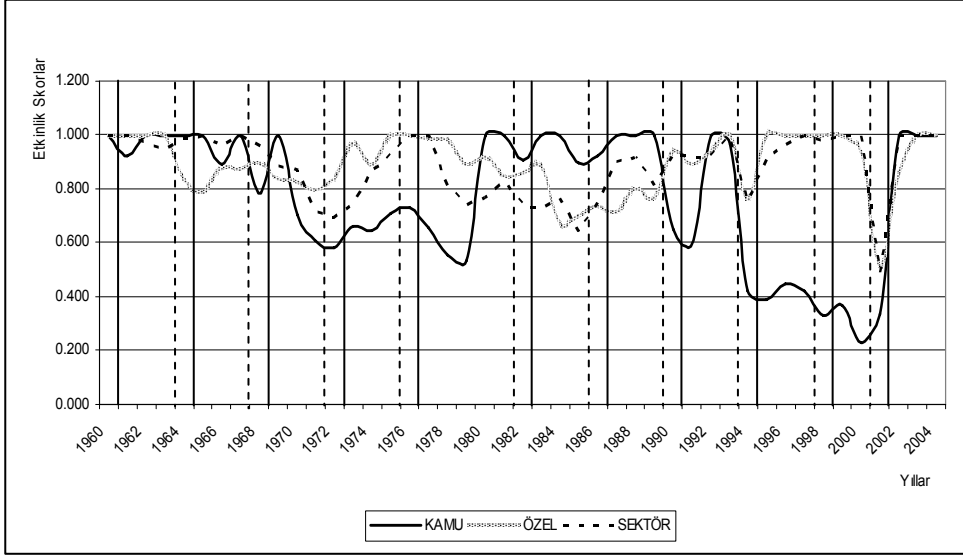
Grafik 1
Birinci Grup Girdi-Çıktı Bileşimi ile Etkinlik

Politik devresel dalgalanmalar çerçevesinde, birinci grup veri seti ile elde edilen sonuçlara bakıldığında, 1969, 1973, 1983, 1987, 1991, 1995 ve 1999 genel seçim yılları itibariyle t ve $t-1$ dönemlerinde kamusal sermayeli banka gruplarının etkinliklerinde azalma olduğu ve sonrasında da arttığı görülmektedir. Aynı ilişki, 1973, 1983, 1995, 1999 ve 2002 dönemleri itibariyle bankacılık sektörü, 1965, 1995 ve 2002 dönemleri itibariyle de özel sermayeli banka grubu açısından kurulabilmektedir.

Toplam mevduat ve toplam giderin girdi, toplam kar, toplam kredi ve menkul kıymetler cüzdanının çıktı olarak ele alındığı ikinci grup veri seti ile elde edilen sonuçlar, birinci grup veri seti ile paralel sonuçlar vermektedir. İki veri seti arasındaki tek fark, ikinci grup veri setindeki çıktılarının içine menkul kıymetler cüzdanı değerlerinin de eklenmesidir. Dolayısıyla, birinci ve ikinci grup veri setleri ile elde edilen sonuçlar arasındaki fark, menkul kıymetler cüzdanı değerlerinin etkinlik üzerine etkisini göstermektedir. Menkul kıymetler cüzdanı, bankaların topladıkları mevduat gibi kaynakları kredi olarak kullandırmanın alternatifi olarak kamu kâğıtlarına aktarma durumunu ifade etmesi açısından son derece önemlidir.

Grafik 2
İkinci Grup Girdi-Çıktı Bileşimi ile Etkinlik

Grafik 2 ikinci grup veri seti ile elde edilen etkinlik skorlarını kamusal sermayeli banka grubu, özel sermayeli banka grubu ve toplam sektör açısından göstermektedir. Birinci grup veri seti ile elde edilen etkinlik sonuçları gibi, ikinci grup veri seti ile elde edilen etkinlik sonuçları da 1960–2004 dönemi itibarıyla son derece istikrarsız bir yapı sunmaktadır. Ancak, ikinci grup veri seti ile elde edilen etkinlik skorları, birinci grup veri seti ile elde edilenlere oranla %3–5 arasında artış göstermektedir. En fazla artış yine kamusal sermayeli banka grubunda karşımıza çıkmaktadır. Bu artış bizi, Türk bankacılık sistemi açısından toplanan kaynakların kamu kâğıtlarına aktarımının etkinliği pozitif yönde etkilediği sonucuna götürmektedir.

Bu veri seti ile elde edilen etkinlik skorları sonucunda, bir öncekinde de olduğu gibi, özellikle kamusal sermayeli banka grubu açısından son derece istikrarsız bir yapı söz konusudur. 1960–1980 döneminde sürekli bir düşüş eğilimi gösteren kamusal sermayeli banka grubunun etkinliği, bu dönem itibarıyla de iniş ve çıkışlar göstermekle birlikte, 1971 ve 1980 yıllarında en alt değerlerine inmektedir. 1980–1990 döneminde görece daha istikrarlı ve etkin bir yapı sergilemekle birlikte, bu dönemde de iniş ve çıkışlar görülmektedir. Ancak, bu dönemin başlaması ile iniş eğilimi artış yönüne dönmekte ve kamusal sermayeli banka grubunun görece etkinliği dönem boyunca özel sermayeli banka grubunun ve toplam sektörün üzerinde seyretmektedir. 1991 genel seçim yılından bir önceki yıl (1990) kamusal sermayeli banka grubunun etkinliğinde ciddi bir düşüş görülmektedir. 1991 genel seçiminin hemen ardından ise yeniden yükselen etkinlik skoru, 1994 krizi ile birlikte yeniden düşüş eğilimine geçmiştir ve bu düşüş 2000 ve 2001 krizleri

ile birlikte daha da artmıştır. 2003 yılından itibaren kamusal sermayeli banka grubunun etkinliğinde hızlı bir artış başladığı görülmektedir.

Grafik 2 incelendiğinde de görüleceği üzere, kamusal sermayeli banka grubunda görülen son derece istikrarsız yapı, özel sermayeli banka grubu ile sektörün tümü ele alındığında da gözler önüne serilmekte, ancak, kamusal sermayeli banka grubu kadar alt seviyelere düşmemektedir. Ayrıca, özel sermayeli banka grubu ile toplam sektör kamusal sermayeli banka grubunun içinde hareket ettiği aralıktan daha dar bir aralıkta hareket etmektedir. 1 no'lu grafikte olduğu gibi, bu grafikte de göze çarpan bir diğer özellik, kamusal sermayeli bankaların etkinlik seyri ile özel sermayeli bankaların etkinlik seyri arasındaki negatif ilişkidir. Genellikle, kamusal sermayeli banka grubunun etkinliğinin düştüğü dönemlerde özel sermayeli banka grubunun etkinliğinin arttığı görülmektedir. Toplam sektör açısından ise etkinlik seyri, dönem dönem kamusal sermayeli banka grubunun etkinlik seyrine yakın bir seyir izlese de, ağırlıklı olarak özel sermayeli banka grubunun etkinlik seyrine yakın bir seyir izlemektedir. Pek tabidir ki, birinci grup veri setinde de olduğu gibi, 1971 ve 1980 askeri darbe yılları ile 1994, 2000 ve 2001 krizlerinin yaşandığı yıllarda etkinlik her üç grup açısından da ciddi düşüş göstermektedir.

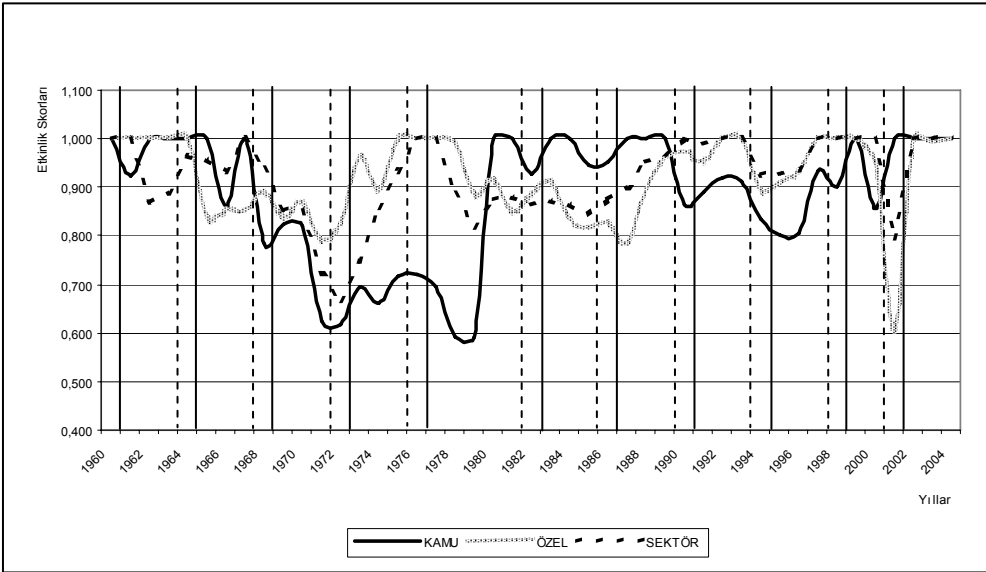
Politik devresel dalgalanmalar çerçevesinde, ikinci grup veri seti ile elde edilen sonuçlara bakıldığında, birinci grup veri seti ile elde edilen sonuçlara paralel olarak, 1969, 1973, 1983, 1987, 1991, 1995 ve 1999 genel seçim yılları itibariyle *t* ve *t-1* dönemlerinde kamusal sermayeli banka gruplarının etkinliklerinde azalma olduğu ve sonrasında da arttığı görülmektedir. Aynı ilişki, 1973, 1983, 1995, 1999 ve 2002 dönemleri itibariyle bankacılık sektörü, 1995 ve 2002 dönemleri itibariyle de özel sermayeli banka grubu açısından kurulabilmektedir.

Toplam mevduat ve toplam giderin girdi, toplam kredi ve toplam gelirin çıktı olarak ele alındığı üçüncü grup veri seti ile elde edilen sonuçlar, ilk iki grup veri seti ile elde edilen sonuçlara göre görece daha istikrarlı bir yapı sunmaktadır. Özellikle, 1980 sonrasında çalışmaya dâhil edilen tüm gruplar açısından, daha dar bir bant içinde hareket eden, daha etkin ve istikrarlı bir yapı söz konusudur. 1960 yılından itibaren 1980 yılına kadar iniş ve çıkışlar göstermekle birlikte, azalan bir seyir izleyen kamusal sermayeli bankaların etkinliği, 1971–1980 döneminde en düşük etkinlik değerlerini almaktadır. 1980 sonrası öncesine göre daha istikrarlı ve etkin bir kamusal sermayeli banka grubu karşımıza çıkarmakta, 1980–1990 yılları arasında ise en istikrarlı ve etkin dönemini yaşamaktadır. Ayrıca, 1980–1990 dönemi kamusal sermayeli banka grubunun hem özel sermayeli banka grubundan, hem de sektör toplamından daha etkin olduğu dönem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Grafik 3 incelendiğinde de görüleceği üzere, kamusal sermayeli banka grubunda görülen istikrarsız yapı, özel sermayeli banka grubu ile sektörün tümü ele alındığında da söz konusudur. Ancak, etkinliğin içerisinde hareket ettiği bant, özel sermayeli banka grubu açısından kamusal sermayeli banka grubu kadar geniş değildir. Grafikte göze çarpan bir diğer özellik, kamusal sermayeli bankaların etkinlik seyri ile özel sermayeli bankaların

etkinlik seyri arasında negatif bir ilişkinin varlığıdır. Genellikle, kamusal sermayeli banka grubunun etkinliğinin arttığı dönemlerde, özel sermayeli banka grubunun etkinliğinde düşüş görülmektedir. Sektörün bütünü açısından ise etkinlik seyri, dönem dönem kamusal sermayeli banka grubunun etkinlik seyrine yakın bir seyir izlese de, ağırlıklı olarak özel sermayeli banka grubunun etkinlik seyrine yakın bir seyir izlemektedir. Pek tabidir ki, diğer veri setleri ile elde edilen sonuçlarda da olduğu gibi, 1971 ve 1980 askeri darbe yılları ile 1994, 2000 ve 2001 krizlerinin yaşandığı yıllarda etkinlik her üç grup açısından da düşüş göstermektedir.

Grafik 3
Üçüncü Grup Girdi-Çıktı Bileşimi ile Etkinlik

Politik devresel dalgalanmalar çerçevesinde, üçüncü grup veri seti ile elde edilen sonuçlara bakıldığında, 1969, 1973, 1983, 1987, 1991, 1995 ve 1999 genel seçim yılları itibariyle t ve $t-1$ dönemlerinde kamusal sermayeli banka grubunun etkinliğinin azaldığı ve sonrasında da arttığı görülmektedir. Aynı ilişki, 1973, 1987, 1991, 1995 ve 2002 dönemleri itibariyle bankacılık sektörü, 1973, 1987, 1991, 1995 ve 2002 dönemleri itibariyle de özel sermayeli banka grubu açısından kurulabilmektedir.

Tobit model ile elde edilen sonuçlar ise, t ve $t-1$ dönemleriyle, yani politik devresel dalgalanmalarla, Türkiye'deki bankaların etkinliği arasındaki ilişkiyi açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Tablo 4'te yer verilen tobit model sonuçları kamusal sermayeli bankalar açısından politik devresel dalgalanmaların etkilerini ve bu etkilerin yönünü belirtmektedir. Veri setlerinin tümü ile elde edilen etkinlik skorlarının dâhil edildiği tobit model sonuçları t ve/veya $t-1$ dönemlerinin kamusal sermayeli bankaların etkinliğini olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir.

Tablo 4
Tobit Model Sonuçları-Kamusal Sermayeli Bankalar

	Birinci Grup		İkinci Grup	Üçüncü Grup	
c	0,719 (12,146)	2,832 (5,584)	2,513 (5,832)	2,240 (6,406)	2,339 (6,469)
dum	-0,188 (-2,074)			-0,120 (-2,026)	
dum-1		-0,224 (-2,673)	-0,191 (-2,687)		-0,123 (-2,119)
SSDO	0,010 (2,351)				
NKTA		24,500 (2,976)	25,401 (3,633)	13,079 (2,791)	13,547 (3,005)
TKTM	-0,806 (-2,527)			0,211 (1,816)	0,313 (1,924)
TMTP	-3,383 (-2,185)				
TKTA	1,735 (2,313)	0,716 (2,147)	0,527 (1,860)		
MMKD		-9,974 (-1,754)			
KBMG		-0,193 (-4,235)	-0,160 (-4,129)	-0,130 (-4,299)	-0,139 (-4,486)
R ²	0,397	0,555	0,539	0,444	0,438
LH Ratio	6,011	11,02	16,08	23,99	23,83

Parantez içi rakamlar z istatistiği değerleridir.

Tablo 5'te yer verilen tobit model sonuçları ise özel sermayeli bankalar açısından politik devresel dalgalanmaların etkilerini ve bu etkilerin yönünü belirtmektedir. Kamusal sermayeli bankalar için elde edilen sonuç, özel sermayeli bankalar için de söz konusudur. Şöyle ki; veri setlerinin tümü ile elde edilen etkinlik skorlarının dâhil edildiği tobit model sonuçları *t* ve/veya *t-1* dönemlerinin özel sermayeli bankaların etkinliğini de olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir.

Tablo 5
Tobit Model Sonuçları-Özel Sermayeli Bankalar

	Birinci Grup		İkinci Grup	Üçüncü Grup	
c				0,921 (38,919)	
dum	0,051 (1,903)			-0,055 (-1,808)	
dum-1		-0,077 (-3,669)	-0,073 (-3,585)		-0,056 (-2,701)
TADO		0,002 (3,857)	0,002 (4,099)		0,001 (2,302)
BSDO					0,002 (2,109)
SSDO		0,003 (2,866)	0,003 (3,183)		
NKTA					
TKTM	1,232 (6,906)	1,387 (8,647)	1,372 (8,888)		1,152 (7,262)
TMTP				-0,536 (-2,541)	
TKTA					
MMKD		6,968 (4,870)	6,988 (4,953)		3,732 (2,453)
SYO					
KBMG					
R ²	0,731	0,867	0,877	0,257	0,796
LH Ratio	56,06	56,70	58,78	48,67	56,85

Parantez içi rakamlar z istatistiği değerleridir.

Tablo 6’da yer verilen tobit model sonuçları da sektörün tümü açısından politik devresel dalgalanmaların etkilerini ve bu etkilerin yönünü belirtmektedir. Sektörün tümü için tobit model ile elde edilen sonuçlar da, kamusal sermayeli bankalar ve özel sermayeli bankalar için elde edilenlere paralel bir görünüm arz etmektedir. Ancak, birinci grup veri seti ile elde edilen sonuçlar bu ilişkiye yönelik herhangi bir sonuç vermemektedir. Dolayısıyla, birinci grup veri seti ile elde edilen tobit model sonuçları hariç, diğer iki veri seti ile elde edilen etkinlik skorlarının dâhil edildiği tobit model sonuçları, t ve/veya $t-1$ dönemlerinin sektörün tümü açısından etkinliği olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir.

Tablo 6
Tobit Model Sonuçları-Toplam Sektör

	Birinci Grup	İkinci Grup		Üçüncü Grup
c	0,527 (5,635)	0,852 (3,262)	0,708 (24,870)	1,209 (6,585)
dum	0,064 (1,863)	-0,077 (-1,666)		-0,084 (-2,354)
dum-1			0,068 (1,922)	
TADO	-0,003 (-2,357)		0,002 (-2,104)	
BSDO	-0,012 (-3,028)			
SSDO	0,008 (2,802)			
NKTA	9,138 (4,516)		3,873 (2,651)	6,379 (4,164)
TKTM			0,284 (2,053)	
TMTP		-1,007 (-1,938)		-0,991 (-2,366)
PGTA				
MMKD				-2,614 (-2,292)
SYO				
KBMG				-0,032 (-1,870)
R ²	0,551	0,351	0,432	0,567
LH Ratio	40,17	29,16	38,77	40,18

Parantez içi rakamlar z istatistiği değerleridir.

Sonuç olarak, gerek DEA ile elde edilen etkinlik skorları, gerekse Tobit model ile elde edilen veriler genel olarak, özellikle kamusal sermayeli bankaların etkinliğinin seçim dönemlerinde düştüğünü ve seçim sonrasında da yükseldiğini göstermektedir. Yani, politik devresel dalgalanmalar çerçevesinde; *t* ve/veya *t-1* dönemleri ile banka etkinlikleri arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır. Bu durum, hem kamusal sermayeli bankalar, hem özel sermayeli bankalar ve hem de sektörünün tümü açısından geçerlidir. Dolayısıyla, yeniden seçilebilmek amacıyla seçim dönemlerinde iktidar partileri (hükümet) tarafından

başta kamusal sermayeli bankalar olmak üzere bankacılık sektörüne müdahalelerde bulunmaktadır.

Ayrıca, 1960–2004 dönemi bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Türk bankacılık sektörünün etkinliği, gerek kamusal sermayeli bankalar, gerek özel sermayeli bankalar ve gerekse sektör bir bütün olarak ele alınsın, son derece istikrarsız bir yapı sergilemektedir. Ölçeğe göre değişen getiri ortalama etkinlik skorları açısından, 1960–2004 dönemi bir bütün olarak değerlendirildiğinde kamusal sermayeli bankaların etkinliği diğer iki gruptan daha düşüktür. Ölçeğe göre değişen getiri ortalama etkinlik skorları açısından, 1980–1990 dönemi üç grup açısından da etkinliğin en istikrarlı ve en yüksek düzeyde seyrettiği dönem olarak görülmektedir. Ayrıca, bu dönemde kamusal sermayeli banka grubu açısından etkinlik diğer iki grubun üzerinde seyretmektedir. Kamusal sermayeli bankalar ile özel sermayeli bankaların etkinlik eğilimi arasında genellikle negatif bir ilişki mevcuttur.

Kaynakça

- Onur, S. (2003); “Politik Bütçe Döngüleri Bağlamında İç ve Dış Borçlanmanın Devlet Bütçesi Üzerindeki Etkisi”, *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2.
- Onur, S. (2004); “Literatürde Ekonomi-Politika İlişkisi”, *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1.
- Telatar, F. (2004); *Politik İktisat Politikası*, İmaj Yayınevi, Kalkan Matbaası, Ankara.
- Eren, E. ve Bildirici, M. (1999); “Siyasal Konjonktür Dalgaları ve Türkiye’de Seçmen Davranışı”, *İktisat İşletme ve Finans Mali ve Ekonomik Sorunlara Yönelik Aylık Yayın*, Yıl: 14-163, Ekim 1999, S: 27-39.
- Denizer, C.A., Dinç, M. ve Tarımcılar, M. (2001); “Measuring Banking Efficiency in the Pre- and Post-Liberalization Environment: Evidence from the Turkish Banking System”, *Worldbank Working Paper*, No: 1286.
- Tokatlıoğlu, İ. (2002); *Bankacılık Sektörünün Regülasyon-Deregülasyonu ve Sektör Üzerindeki Verimlilik, Karlılık ve Refah Etkileri: Türkiye Üzerine Bir Uygulama*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara Aralık 2002.
- Kuzu, Y. (2001); *Türkiye Ekonomisinde Politik Devresel Hareketler*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara 2001.
- Greene, H. W. (2000); *Econometric Analysis*, Prentice-Hall Inc., *The United States of America*, Fourth edition, HB139.G74.